

Такім чынам, навуковая спадчына Е.Р. Раманава з'яўляецца істотнай фальклорнай крыніцай па вывучэнні традыцыйнай гульнявой культуры дзяцей-беларусаў і захоўвае апісанні такіх яе аспектаў, як гульні, забавы, лічылкі, дражнілкі, прыгаворы, а таксама абрадавыя звычкі і цацкі - элементы дзіцячай матэрыяльнай культуры.

1. Романов Е.Р. Об изучении детских белорусских игр / Витебские губернские ведомости. - 1890. - № 93.
2. Белорусский сборник. - Вып. II. - Киев, 1886.
3. Белорусский сборник. - Вып. VIII. - Вильно, 1912.
4. Материалы по этнографии Гродненской губернии. - Вып. I. - Вильно, 1911.
5. Ракава Л.В. Гульні і забавы ў дзіцячай традыцыі / Традыцыйная фізічная культура беларусаў: гісторыя, тэорыя, практыка. - Мінск: БДПУ, 1999.

С.У. Касцюкевіч

Даследчык побыту дзяцей Е.Р. Раманаў

У творчасці Е.Р. Раманава ёсць маладаследаваны аспект: ён адным з пачынальнікаў вывучэння побыту беларускіх дзяцей і гульняў, забаў, цацак. Прозвіша Е.Р. Раманава як даследчыка дзіцячай культуры не менш вядома, чым А.К. Сержпудоўскага, П.В. Шаталова.

інш. Е.Р.Раманаў нарадзіўся ў м.Беліца Гомельскага павета Магілёўскай губерні. Працаваў народным настаўнікам у Аршанскім і Сеннінскім паветах, адначасова надаваў шмат увагі краязнаўчай дзейнасці – такую інфармацыю мы знаходзім амаль у кожным выданні, прысвечаным беларускай этнаграфіі [1, с. 145]. Магчыма ад гэтага часу ўзнікла цікавасць даследчыка да дзяцей, іх побыту, забаў. Зацікаўленасці спрыяла праца інспектарам народных вучылішчаў, якая пачалася для Е.Р.Раманава з 1886 г. у Віцебску. У самы плённы перыяд сваёй творчасці (з 1886 па 1894 гг.) Е.Р.Раманаў, сярод шэрагу навуковых прац, надрукаваў некалькі работ, прысвечаных дзіцячым гульням і метадыцы іх вывучэння (“Дзіцячыя гульні беларускіх яўрэяў,” “Аб вывучэнні дзіцячых беларускіх гульняў” і інш.). Гульні “Костачкі,” “Гусі,” “Жыд,” “Дзеці,” “Гарэлік,” “Жмуркі,” “Кот,” “Сталец,” “Яшчур,” “Каралевіч,” “Па лужкам, лужкам,” “Я малюшанькі...” і г.д. [2] запісаны Е.Р.Раманавым у розныя перыяды дзейнасці. Цікавы аўтабіяграфічны нарыс этнографа, дзе значная частка адведзена апісання перыяда яго дзяцінства, дзіцячай веры ў звышнатуральныя сілы, якімі палохалі дзяцей. Па словах самога аўтара нарыса, дзе б ні было дзіця, яго ўсюды праследавалі страх і “небяспека ад штукарстваў “нячыстай сілы” [3, с. 130-131].

Е.Р.Раманаў вядомы нам не толькі як фалькларыст, але і як збіральнік прадметаў дзіцячага побыту, гульняў, цацак на тэрыторыі Беларусі. З 1886 па 1891 гг. на сродкі РГР ён ажыццявіў пяць этнаграфічных экспедыцый, у час якіх вывучаў не толькі абрады (радзінныя, хрэсцінныя, вясельныя, пахавальныя, каляндарныя), але і культуру беларусаў, звязаную з выхаваннем, доглядам і побытам дзяцей. Ён апісваў дзіцячыя гульні, збіраў прадметы догляду за дзецьмі, вывучаў дзіцячы фальклор, збіраў цацкі.

Найбольш плённым збіранне цацак, гульнёвага інвентара і гульняў дзяцей было ў магілёўскі перыяд дзейнасці Е.Р.Раманава з 1895 па 1903 гг. Метавіта гэты час супадае з датамі, зарэгістраванымі ў кнігах паступленняў Расійскага этнаграфічнага музея пры папярэдняй яго калекцый матэрыяламі дзіцячага побыту і цацкамі з Беларусі. З 1903 па 1908 Е.Р.Раманаў перадаў для музея 1100 прадметаў з Беларусі [4, с. 108]. У 1902 – 1903 гг. у Расійскім этнаграфічным музеі зарэгістраваны 11 калекцый (з 523 па 554), якія ўтрымліваюць лялькі, прадметы дзіцячага быта, цацкі-свістулькі. Калекцыі № 514, 515 скомплектаваны ў 1904 годзе рэчамі з Магілёўскай губерні. Калекцыі ўтрымліваюць гліняныя цацкі-свістулькі. Акрамя цацак, у калекцыях сабраны посуд, прылады рыбабоўства, амулеты, прылады працы, музычныя інструменты [5]. Пры рэгістрацыі прадметаў пазначана, што

Е.Р. Раманаў з'яўляецца карэспандэнтам музея. Паводле размеркавання па губернях (з 1902 па 1905 гг.), найбольшая колькасць прадметаў дзіцячага быта і цацак сабрана ў Магілёўскай і Віцебскай губернях. Цацкі, сабраныя Е.Р. Раманавым для Расійскага этнаграфічнага музея можна падзяліць па групам наступным чынам: механічныя драўляныя цацкі ("ваўчкі," "трашчоткі," "кавалі" і інш.), керамічныя цацкі (нашпінкі, свістулькі ў выглядзе жывёл, людзей і цацачны посуд). Цікавыя з'яўляюцца дзіцячыя ласункі – фігурныя пернікі, якія набыты для музея ў 1903 годзе. Іх выпякалі спецыяльна да пэўных календарных святаў і давалі дзецям.

Этнаграфам набыты некалькі адзінак цацачнай зброі. Гэта самаробныя дзіцячыя "стрэльбы," "ружжы," "стралялкі," якія выкарыстоўваліся падлеткі-пастушкі каб адганяць звяроў ад статка і гульняў. Такія цацкі былі разлічаны на моцны гукавы эфект пры "стрэле". Для гліняных цацак калекцыі Е.Р. Раманава характэрныя сціплая расфарбоўка, глазураванне, прастата выканання. Магілёўскія цацкі, што сабраны этнографам у XX ст., падобны да цацак калекцыі XIX ст. [6, с. 469 – 470]. У музейных дакументах пазначана, што цацкі набываліся на сродкі Этнаграфічнага аддзела Рускага музея Імператара Аляксандра III [7]. З гэтага аддзела пазней і быў утвораны Расійскі этнаграфічны музей, у фондах якога захоўваюцца калекцыя Е.Р. Раманава.

Папоўніў даследчык калекцыі Расійскага этнаграфічнага музея фігуркамі з беларускай батлейкі, цесна звязанай з дзецьмі і кірмашовымі забавамі. Этнограф не толькі збіраў калекцыю, але і дакладна апісаў іх вывучыў тэатралізаванае дзеянне. Вынікам віцебскага перыяду сваіх і іншых прац даследчыка стала публікацыя прадстаўлення батлейкі ў Віцебшчыне, што з'явілася ў некалькіх нумарах "Магілёўскага губернскага ведамасцяў" за 1898 г. У свет выйшлі запісы адзінаццаці сатырыстычна-гумарыстычных інтэрмедыйных сцэн і народная драма "Цар Ірад". Магілёўскі перыяд жыцця Е.Р. Раманава (1895 – 1906 г.) папоўніў веды аб батлейцы. Даследчыкам запісаны народная драма "Цар Максіміліян," п'есы, што прадстаўляюць выгнанне вешчуні і знішчэнне Ірадам немаўлят, яго смерць. Матэрыялы апулікаваны ў 1912 г. у "Беларускім зборніку" [8, с. 294].

Спадчына Е.Р. Раманава ў галіне вывучэння побыту, цацак і гульняў дзяцей беларусаў чакае далейшай апрацоўкі.

1. Алексеев Л.В. Е.Р. Романов // Археология и краеведение Беларуси. XVI – 30 гг. XX ст. / Под ред. Б.А. Рыбакова. – Мн.: Беларуская навука, 1996. – С. 145 – 148.

2. Гульні, забавы, ігрышчы / Склад. А.Ю. Лозка. 2-е выд. – Мн.: Беларуская навука, 1996.
3. Беларусы: ў 8 т. – Т.3: Гісторыя этналагічнага вывучэння / В.К. Бандарчык. – Мн.: Беларуская навука, 1999.
4. Піліпенка М.Ф. Расійскі этнаграфічны музей // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. Т. 6. – Кн. 1: Пузыны – Усяя / Беларус. Энцыкл.: Г.П. Пашкоў і інш. – Мн.: БелЭн, 2001.
5. Матэрыялы па этнографіі беларусов в собрании Российского этнографического музея: Предметно-тематический указатель коллекций. – Санкт-Петербург, 1993.
6. Опыт описания Могилёвской губернии в историческом, физико-географическом, этнографическом, промышленном, сельскохозяйственном, лесном, учебном, медицинском и статистическом отношении, с двумя картами губернии и 17 резанными на дереве гравюрами видов и типов. В 3-х книгах. / Под ред. А.С. Дембовецкого. – Кн. 2. – Могилёв: Типография губернского правления, 1884.
7. Расійскі этнаграфічны музей – Кнігі паступленняў за 1902-1905 гг.
8. Фядосік А.С. Раманаў Е.Р. // Тэатральная Беларусь. Энцыклапедыя: У 2 т. – Т. 2. – Лабанок-Яшчур / Рэдкал.: Г.П. Пашкоў і інш. – Мн.: БелЭн, 2003.